

ASPECTE ANTROPOLOGICE ALE VIOLENȚEI SIMBOLICE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

Victoria VRABIE, Facultatea de Istorie și Filosofie

Teoria privind conținutul, natura, formele și funcția violenței simbolice în cadrul societăților aparține sociologiei franceze, pe linia Bourdieu-Passeron. *Violența simbolică* este un fenomen specific oricărei forme de organizare a statului și a societăților în interiorul cărora funcționează sisteme de dominație socială [2, p.53]. Întrucât este greu de identificat o societate sau un stat întemeiat pe principii egalitariste, fără o pătură sau clasă dominantă prin accesul privilegiat la bunurile și resursele de supraviețuire ale societății, se pare că violența simbolică este un fenomen ce depășește chiar limitele universului de aplicație al întemeietorilor conceptului. Violența simbolică este parte a sistemului de manipulare socială și politică, prin care se creează repere morale, valori sociale dezirabile pentru publicul larg, toate organizate în ritualuri sociale care ascund semnele dominației sociale. Se evidențiază trei paradigme ale violenței simbolice: constructivă, ordonatoare și distructivă. În principiu, această paradigmă a violenței simbolice se ocupă cu producția de semne și imagini în câmpul social-politic. Această acțiune nu este cauza directă a comportamentului violent. Trebuie să facem astfel distincție între studii care se concentrează pe procesul de producție a semnelor (imaginilor) cu destinație politică (sau care au o valoare politică subiacentă), și studii care se concentrează pe violența generată de transmiterea prin mass-media de semne și imagini violente. Reprezentative pentru prima categorie sunt analizele lui P.Bourdieu și J.Baudrillard. Bourdieu are meritul de a fi introdus termenul de „violență simbolică”, termen care, la rândul său, este definit prin raportare la cel de „putere simbolică” [1, p.27], fiind un joc al violenței simbolice. Prin mass-media oficială, puterea politică încearcă să impună anumite reprezentări asupra lumii sociale. Aceste reprezentări fac oamenii să acționeze în acord cu interesele agentului care le-a produs și le-a impus: agentul politic. Formele simbolice (vizuale, verbale) poartă violența politică a acestuia. O formă importantă a violenței simbolice exercitată de putere asupra lumii sociale este discursul politic, un „discurs monopolist” prin excelență. Prin el, puterea urmărește să manipuleze indivizii, astfel încât propriile sale scopuri să pară ca fiind chiar cele ale indivizilor asupra cărora guvernează. Această funcție nu poate fi împlinită decât de un discurs care să conțină măcar o fărâmă de adevăr. Iar acesta este „discursul atrofiat” al puterii. Referitor la violența simbolică a discursului ideologic, Baudrillard introduce termenul de „hiperrealitate”, care se referă la imaginea falsă creată de putere, al cărei discurs este încărcat de „hiperrealism” [4, p.33]. Baudrillard lărgeste, în alte lucrări, sfera agentului producător de semne, cu domeniul publicității. Omul zilelor noastre este

un „consumator de semne” vehiculate de mass-media, pentru reclamă. În ceea ce privește paradigma violenței constructive și ordonatoare, cele mai multe studii care definesc violența colectivă în acest fel se ocupă de societățile primitive. „Violența nu este doar acțiunea care distruge sau amenință. Orice societate folosește violența pentru afirmarea vieții” – notează Girard [3, p.123], introducând termenul de „violență rituală și fondatoare”, prezent în toate societățile arhaice. În aceste comunități, riturile și sacrificiile joacă rolul sistemului judiciar al societăților moderne. În acest sens, violența rituală joacă un rol fondator în viața comunităților arhaice, cealaltă funcție a ei fiind aceea de a opri „dezvoltarea germenului violenței colective”. Mai mult, miturile creației vorbesc toate despre puterea societăților tradiționale de a transforma violența oarbă într-o forță creatoare, care în loc să distrugă, fondează ordinea: „Toate zeitățile, eroii și creaturile mitice sunt prinse într-un joc al violenței. *Logos spermatikos* din mitologia creștină este expresia unei astfel de violențe transformate, care a devenit un principiu structurant și ordonator al unei anumite societăți. P. Baudry arăta și el că violența poate deveni o forță constructivă și folositoare, cu condiția ca întreaga colectivitate să aibă acces la ea într-o formă ritualizată. Societatea modernă blochează accesul colectiv la manipularea violenței. Dragomiroiu accentuează enorma inaptitudine a societății moderne de a folosi violența ca o forță creatoare: „Puterea se propune pe ea însăși ca posesoare a monopolului asupra violenței. Procesul de emergență a instituțiilor sociale este, în egală măsură, un proces de trecere de la violența ritualizată la violența confiscată. Numai atunci când procesul de dezorganizare se desfășoară atât de rapid și într-o așa măsură, că întreaga structură socială existentă slăbește și, de aceea, societatea nu se poate reajusta singură, frământările sociale pot fi privite ca un simptom patologic” [3, p.102]. Aceste acțiuni colective sunt rezultatul dispariției controlului social. Ele pot fi privite însă și ca mijloace ale proceselor inovatoare în societate. Aceste procese schimbătoare de organizare și ordine socială se exprimă prin conflict social și competiție.

Referințe:

1. BOURDIEU, P. La domination masculine. În: *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*. 1990, nr. 84, p.3-31.
2. BOURDIEU, P. *Simțul practic*. Iași: Institutul European, 2000.
3. DRAGOMIROIU, O. *Lexicon feminin*. București: Polirom, 2003.
4. BAUDRILLARD, J. *Strategiile fatale*. Iași: Polirom, 1996.

Recomandat

Eudochia SAHARNEANU, dr.hab., prof.univ.